

Sam Eyde – Norsk Hydros grunnlegger

Sam Eyde kom første gang til Notodden som 18-åring. Da er han ingeniørstudent og har skrevet seg inn i gjesteboka på Hotell Furuheim på Notodden. Og han kommer tilbake til Telemark. Fire år seinere, sommeren 1888, skriver han sitt navnetrekk sammen med tyske venner i besøksboka på Gaustatoppen. Eyde nøyer seg ikke med en signatur. Han tegner også inn Rjukanfossen og - til overmål – tegner han en bro med svevebane tvers over dalen!

Det viktigste med turen til Rjukan var likevel at han også studerte Rjukanfossen.

Eyde merket seg at det var voldsomme krefter i den fossen, og at den kunne brukes til noe....

Sam Eyde (1866-1940) ble født og vokste opp i Arendal, der hans far drev med shipping. Som barn likte han bedre å leike ved havna og klatre i riggene på seilskipene enn å fordype seg i skolearbeidet. Da han var 13 år, ble han tatt ut av skolen og mønstret på skoleskipet "Nornen". Han omtaler det selv som en slags dannelsesreise. En måte å bli voksen på.

Den unge Sam fikk se verden og fikk erfaring og opplæring i det virkelige liv. Eyde skriver i sin selvbiografi at han på denne turen lærte seg tre viktige ting: Disiplin og vennskap med offiserene om bord - og at det var en verden utenfor Arendal.

Sam fullførte gymnaset (videregående), avtjente verneplikten og ble kadett. Han søkte seg til det tekniske universitetet i Charlottenburg, utenfor Berlin. Her ville han utdanne seg til ingeniør.

Sam gjør det bra på studiene, han vinner en pris ved universitetet for sitt arbeid. Så går han i partnerskap med en tysk ingeniør ved navn C.O.Gleim, som hadde flere egne ingeniørfirmaer. Eyde og Gleim vant mange internasjonale konkurranser, blant annet om bygging av jernbanestasjoner i Kristiania (nå Oslo), Stockholm og København. Det gikk bra for Eyde, som startet et ingeniørkontor i Kristiania (Oslo) med en avdeling i Stockholm.

Ville kjøpe fosser

Selv om Eyde hadde stor suksess med sine oppgaver som ingeniør, ønsket han å gå en annen vei. Etter at han flyttet tilbake til Norge i 1898, engasjerte han seg blant annet i oppkjøp av fossefall, blant annet i Telemark og i to stryk i Glomma.

Eyde ble i Norge oppfattet som entreprenøren og gründeren som drev fram stadig større prosjekter i et "amerikanisert" tempo. Det betyr i et uvanlig høyt tempo. I sin væremåte var han internasjonal. Men han gav mange ganger uttrykk for at det var bygginga av den unge nasjonen Norge som var hans viktigste sak! Norge var på denne tida i union med Sverige og var et relativt fattig land med lite industri.

Sam Eyde hadde en ualminnelig evne til å arbeide og tenke både dagsaktuelt og langsiktig – på samme tid. Han kunne både engasjere seg i teknologiutvikling og planlegge å finansiere og organisere prosjekter. Mange ville si at planene var overmåte store, og de var urealistiske å få til.

Sam Eyde hadde uvanlig stor arbeidskapasitet og handlekraft. Han holdt på med mange prosjekter samtidig. Noen kritiserte han for det, for ikke å gjøre seg ferdig og fordype seg i færre oppgaver. Sam Eyde hadde svært gode utviklede sosiale evner, og hadde lett for å komme i prat med folk. Det gjaldt både høy og lav. I møte med både leder og arbeidere hadde han store overtalelsesevner. Og hans evne til å sette i gang ting, her var han bedre enn de fleste.

Eyde var en verdensborger med vidt utsyn og evne til å tenke i store tall og se nye muligheter. Derfor lyktes han med å trekke utenlandske investorer med på store kraft- og industriprosjekter til Telemark. Å bygge industri inspirerte ham. Men å vedlikeholde det han hadde påbegynt, det kunne kjede ham.

Grunnla Norsk Hydro

15 år etter at Sam Eyde har besøkt Gaustatoppen og tegnet bru over Rjukanfossen, har Eyde kjøpt fossen. Nå vil han "sette den til å gjøre nyttig arbeid for menneskene".

Den 2. desember 1905 ble et nytt selskap - Norsk Hydro-elektrisk Kvælstofaktieselskap - etablert. Det skjedde på Eydes kontor i Kristiania. Aksjekapitalen var i overkant av 7 millioner kroner. Det er et kjempesvært beløp! Norge var på den tida et relativt fattig land. Han måtte ut av landet for å skaffe pengene. Mesteparten fikk han fra Frankrike og Sverige.

Selskapet skulle nå i gang med å løse en av tidas mest påtrengende utfordringer. Det var å sette landbruket i stand til å øke matproduksjonen. Et helt nytt produkt; industrielt fremstilt gjødsel, basert på luftas nitrogen.

Vannet skulle utnyttes til å fremstille de store mengdene elektrisitet som denne nye produksjonen trengte. Den elektrokjemiske industrien var nå i gang, med utgangspunkt i vann og fosser, som det var mye av i Norge. Den andre industrielle revolusjonen starter!

Ikke bare Sam Eyde, men også Kristian Birkeland og svensken Marcus Wallenberg blir regnet som Hydros grunnleggere. Fra de møttes og begynte å samarbeide, skjønnte de at de deltok i et industrielt kappløp med konkurrenter i utlandet som hadde langt større økonomiske ressurser å spille på. Det heldige sammentreffet bidro til at Norge lyktes! Vi kan si rette personer, til rett tid.

Mye skjedde i et veldig høyt tempo. "Hvor det er en vilje, er det en vei!" sa Eyde. I løpet av en knapp tiårsperi-

ode fra 1904 ble det investert summer som overstiger et norsk statsbudsjett på den tida.

To bysamfunn ble skapt på rekordtid: Notodden og Rjukan.

Eyde var en omstridt leder. I 1918 måtte han gå fra sin stilling som generaldirektør. Han mottok en såkalt fallskjerm fra Norsk Hydro. Den var på 250.000 kroner pr år. Det var mye penger den gang. I vår pengeverdi, oppimot 4 millioner kroner.

Men Eyde hadde andre oppgaver å gå til:

I 1919 ble han Høyres representant på Stortinget fra Vestfold. Samme år ledet han en norsk handelsdelegasjon til Polen, og ble norsk minister (diplomatsk sendemann) i Warszawa.

Etter at han trakk seg tilbake fra ledelsen av Norsk Hydro, bosatte Sam Eyde seg i Vestfold, hvor han kjøpte Semb hovedgård og flere andre gårder i Borre. Han døde i 1940.

Flere gater og veier i landet er oppkalt etter Sam Eyde. På Furuset i Oslo møtes [Sam Eydes vei](#) og [Professor Birkelands vei](#).

Foto: [Stig Rune Pedersen](#) (2013)

I en nekrolog i Aftenposten 21. juni 1940, ble Sam Eyde beskrevet slik (utdrag):

“Der lever ingen i Norges land over skolepliktig alder som ikke kjenner Sam Eydes navn. Det har eventyrglansen om sig som Fridtjof Nansens og Roald Amundsens navn, mannen som med fantasi og ukuelig tiltaksevne åpnet nye veier og områder, omskapte naturens unyttede krefter til materielle verdier for menneskeheten. ... I de senere år førte han privatmannens tilværelse. Han opholdt sig som regel i sin villa i Cannes som vinteren og om sommeren hjemme i Norge på sin eiendom i Borre. I hans kampår stod det ofte gny om hans navn. Som den uredde, pågående og fantasirike ånd han var, appellerte han både til beundring og opposisjon.”

Tekst: Anne Haugen Wagn